

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертацію Дідух Марини Миколаївни «Конструктивна копінг-поведінка слідчих Національної поліції України у психологічно напружених ситуаціях», подану на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.06 - юридична психологія

Професійна діяльність слідчого належить до типу професій «людина-людина» та має яскравий соціальний характер. Постійне спілкування з різними категоріями пересічних громадян, високі вимоги до розвитку навичок професійного спілкування, постійна увага соціуму до процесу та результатів діяльності слідчого створюють психологічно ускладнене підґрунтя її реалізації. Виникнення психологічно напружених ситуацій професійної діяльності, окрім зазначеного, обумовлюється складним конфліктогенним характером спілкування слідчого з більшістю учасників процесу досудового розслідування, чіткою правовою регламентацією діяльності в умовах постійної трансформації її змісту, надлишковим обсягом навантаження (кількість справ, що знаходиться у кримінальному провадженні одного слідчого досягає більше 100) тощо. Поряд з тим, кардинальне оновлення лав Національної поліції України спричинило значний виток із правоохоронної системи кваліфікованих та досвідчених слідчих. Відбувається суттєве «омолодження» працівників слідчих підрозділів за рахунок осіб, які не мають достатньої професійно-психологічної підготовки для реалізації завдань слідчої діяльності та, відповідно, не в змозі, в повному обсязі, ефективно здійснювати швидке, повне та неупереджене розслідування. Відбувається свого роду «розрив поколінь» слідчих, що ускладнює передачу позитивного професійного досвіду.

Відсутність дієвої психологічної служби в системі Національної поліції України, в свою чергу, унеможливорює здійснення ефективного професійно-

ВРСДЗ НАВС	
Зх. №	1644
16	04 20 18 р.
кількість аркушів:	
зх. док.	4 додаток

психологічного супроводження молодих працівників слідства, більшість з яких мають досвід практичної роботи до трьох років. В результаті найчастіше слідчим доводиться самостійно набувати навичок професійної діяльності, що негативно позначається на їх психоемоційному стані, враховуючи складність та відповідальність діяльності слідчого.

Діяльність слідчих досить часто привертає увагу і «романтизується» суспільством. Проте, вона має перебіг в напружених, ризиконебезпечних умовах, які потенційно можуть нести загрозу життю та здоров'ю її суб'єкту. Ефективна реалізація професійних обов'язків в зазначених умовах неможлива без вольових зусиль особистості та свідомої мобілізації її сил і можливостей. Водночас, конструктивна реакція слідчих на психологічно напружені ситуації професійної діяльності повинна бути не самостійно набутою шляхом власних проб та помилок, а результатом цілеспрямованого формування в процесі професійно-психологічної підготовки. Незважаючи на важливість досліджуваного питання, дотепер копінг-поведінка слідчих Національної поліції України не є достатньо вивченою. На сьогодні не вироблено системних пропозицій, щодо підвищення рівня конструктивності поведінки подолання, які могли б бути впроваджені в практику професійно-психологічної підготовки. Зазначене обумовлює актуальність обраної автором теми дослідження.

Відповідно до окресленого предметного поля дослідження, дисертант вирішив низку завдань, зокрема:

- висвітлив психологічні особливості професійної діяльності слідчих Національної поліції України;
- охарактеризував теоретико-методологічні підходи до дослідження копінг-поведінки слідчих у психологічно напружених ситуаціях професійної діяльності;
- адаптував та апробував структурно-функціональну модель копінг-поведінки слідчих Національної поліції України у психологічно

напружених ситуаціях професійної діяльності та обґрунтував емпіричний інструментарій дослідження;

- визначив особливості компонентів структурно-функціональної моделі копінг-поведінки слідчих Національної поліції України у психологічно напружених ситуаціях професійної діяльності;

- розробив професійно-психологічний тренінг формування конструктивної копінг-поведінки слідчих Національної поліції України у психологічно напружених ситуаціях професійної діяльності;

- експериментально перевірів ефективність впливу засобів професійно-психологічного тренінгу на розвиток конструктивної копінг-поведінки слідчих Національної поліції України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження виконано відповідно до основних положень Стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 р., переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на 2015-2019 р., затвердженого наказом МВС України від 16.03.2015 р. № 275, основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2009-2017 роки.

Ступінь обґрунтованості та достовірності основних наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки та практичні рекомендації базуються на результатах власних досліджень Дідух М. М. Загальна кількість респондентів, частота та ретельність застосування емпіричних методів є достатніми для адекватної статистичної оцінки одержаних результатів. Дані, які отримав автор у дисертаційному дослідженні, є достовірними і одержані із застосуванням сучасних методів (експериментальні, порівняльно-аналітичні, статистичні та ін.). Висновки обґрунтовані та відповідають поставленим завданням. Варто відзначити переконливість математично-статистичного аналізу одержаних результатів, що відображені у відповідних таблицях представлених у додатках. Одержані емпіричні результати дозволили

здійснити кількісний та якісний аналіз основних складових проблеми, сформулювати висновки та надати обґрунтовані пропозиції.

Практичне значення отриманих результатів.

Результати проведеного дослідження характеризуються достатньою теоретичною та практичною значущістю. Сформульовані в роботі положення, висновки та пропозиції впроваджено та може бути використано в *освітньому процесі* (для підготовки та проведення лекційних, семінарських та практичних занять з дисциплін «Юридична психологія», «Психологічний супровід професійної діяльності» тощо) *та в практичній діяльності* (в процесі психологічного супроводу професійної діяльності працівників слідчих підрозділів).

Повнота викладення наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях.

За матеріалами дисертації автором опубліковано 6 наукових статей у фахових журналах, рекомендованих ДАК України та 6 тез доповідей оприлюднених на вітчизняних та міжнародних конференціях. Кількість публікацій, їх обсяг, якість та повнота висвітлення результатів проведеного дослідження відповідає наявним вимогам до такого роду кваліфікаційних робіт.

Характеристика розділів, оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому.

Результати дослідження представлені на 227 сторінках, з них обсяг основного тексту – 170 сторінок. Список використаних джерел містить 206 найменувань на 23 сторінках. Текстова частина роботи складається зі вступу, чотирьох розділів, що містять 10 підрозділів, висновків.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації, зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, надано відомості щодо їх

упровадження та апробації, а також щодо публікацій, у яких відображено основні положення роботи.

У першому розділі, на основі здійсненого теоретичного аналізу літературних джерел, визначені основні психологічні характеристики професійної діяльності слідчих та виявлені основні джерела стресу у роботі слідчого. Обґрунтовано, що аналіз сутності копінг-поведінки слідчого доцільно розглядати в контексті теорії психологічної адаптації. Окреслені теоретичні підвалини дослідження копінг-поведінки слідчих Національної поліції України. Доведено, що одним із важливих засобів подолання стресу і адаптації людини до умов психологічно напруженої ситуації виступає копінг-поведінка.

У другому розділі адаптовано та апробовано структурно-функціональну модель дослідження копінг-поведінки слідчих Національної поліції України, охарактеризовано сутність та компоненти (когнітивно-оціночний, мотиваційно-операційний та регулятивний). Обґрунтування моделі копінг-поведінки слідчого у психологічно напружених ситуаціях професійної діяльності визначило необхідність уточнення ключових понять дослідження, а саме: «психологічно напружена ситуація», «копінг-поведінка слідчого у психологічно напруженій ситуації» та «конструктивна копінг-поведінка слідчого Національної поліції України», що й було зроблено дисертанткою. Визначено і обґрунтовано методи та процедуру дослідження компонентів структурно-функціональної моделі копінг-поведінки слідчих Національної поліції України.

У третьому розділі наведені результати психодіагностичного дослідження рівня сформованості когнітивно-оціночного, мотиваційно-операційного та регулятивного компонентів копінг-поведінки слідчих. Визначено найбільш значущі психологічно напружені ситуації професійної діяльності слідчих. Використання методики системно-структурного аналізу складних об'єктів дозволило автору дослідження виявити загальний інтегративний показник копінг-поведінки та окреслити розбіжності у рівнях

сформованості її структурних компонентів. На основі отриманих результатів було зроблено висновок про недостатній рівень розвитку усіх компонентів копінг-поведінки слідчих і необхідність розроблення психологічного інструментарію підвищення її конструктивності.

В четвертому розділі представлена програма професійно-психологічного тренінгу конструктивної копінг-поведінки слідчих Національної поліції України у психологічно напружених ситуаціях професійної діяльності. Програма тренінгу структурно складалася з діагностичного, інформаційно-сміслового та корекційно-розвивального компонентів. Представлені результати формуючого експерименту засвідчили наявність статистично значущих змін, які відбулися в експериментальній групі практично за всіма діагностованими показниками. Це дозволяє зробити висновок про доцільність та ефективність використання запропонованого професійно-психологічного тренінгу як інструментарію підвищення рівня конструктивності копінг-поведінки слідчих Національної поліції України у психологічно напружених ситуаціях професійної діяльності.

Поряд з позитивними моментами та перевагами представленого дослідження, вважаємо за доцільне озвучити низку питань, які носять дискусійний характер, а саме:

- на наш погляд, в роботі недостатньо представлений аналіз наявного зарубіжного досвіду досліджень проблеми копінг-поведінки та можливих шляхів підвищення рівня її конструктивності. Його проведення дозволило би автору значно ґрунтовніше презентувати власне бачення формування конструктивної копінг-поведінки слідчих Національної поліції України;

- в розділі 1.1 доречно було б здійснити систематизацію основних проблем психологічного характеру працівників слідства, пов'язаних з професійною діяльністю. Представлений перелік всіх озвучених респондентами проблем переобтяжує текст дисертації та не дозволяє якісно їх проаналізувати. Можливо доречнішим було б їх типізувати по певним

критеріям (наприклад, ті, що набувають психологічно напруженого змісту за певних умов, або за наявності окремих особистісних особливостей слідчих призводять до стресового стану);

- у підрозділі 1.2. дисертаном більше уваги приділено розгляду механізмів психологічної адаптації слідчих, аніж ролі дезадаптаційних процесів у їх професійній діяльності. Звернення до характеристики останніх було б більш доречним, враховуючи обрану тему дослідження;

- в дисертаційній роботі наявна низка стилістичних та граматичних неточностей, які потрібно врахувати у подальшій роботі здобувача. Наприклад, слово «даний» вживається якщо щось надається, тому краще вживати слово «цей». За текстом, в деяких випадках, слово «фактор» доцільно замінити на «чинник».

Вищенаведені зауваження, не ставлять під сумнів значущість основних положень роботи і не знижують загальної позитивної оцінки дисертації.

Таким чином, основні завдання сформульовані автором були їм вирішені. Одержані результати є теоретично обґрунтовані та практично орієнтовані. Їх подальше втілення в практичну роботу органів та підрозділів Національної поліції України може потенційно вплинути на оптимізацію психологічного забезпечення діяльності їх суб'єктів.

Проведений аналіз дисертаційної роботи дає підстави для висновку, що дисертація Дідух Марини Миколаївни «Конструктивна копінг-поведінка слідчих Національної поліції України у психологічно напружених ситуаціях» відповідає встановленим вимогам, її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.06 – юридична психологія.

**Доктор психологічних наук, професор,
радник президента з питань психології
організації і управління науково-виробничого
об'єднання «Квазар-Мікро».....**

В. П. Казміренко

*Зігнано Казміренка В. П. завірено:
Загальник Вк Шевчук І. А.*

